TA’LIM JARAYONIDA ART-PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Ro‘zmetova Umida Azamatovna
Oriental universiteti Pedagogika yo‘nalishi 1-bosqich magistranti

Annotatsya: *Mazkur maqolada o‘quvchilarning ma’naviy dunyoqarashini rivojlantirishda badiiy ijodiy vositalardan foydalanish orqali yuqori samarali natijalarga erishish mumkinligi, art-pedagogik texnologiyalar orqali ta’lim-tarbiya berish – o‘quvchilarning ma’naviy dunyoqarashini shakllantirishda samarali vosita ekanligi haqida bilimlar yorotilgan Shuningdek, maqolada ta’lim jarayonida art-pedagogik texnologiyalar asosida o‘qitish o‘quvchilarning ma’naviy olamiga bevosita ta’sir ko‘rsatib, uning ichki dunyosini boyitishi, axloqiy-ruhiy holatini ijobiy o‘zgartirishga xizmat qilishi, olimlarning art-pedagogik texnologiyalarga oid yondashuvlari haqida fikr yuritiladi.*

Kalit so‘zlar: *Art-pedagogika, art-pedagogik texnologiyalar, ma’naviy dunyoqarash, ta’lim-tarbiya, tafakkur, axloqiy, ruhiy, ijodiy fikrlash, ma’naviy, ma’rifiy, qadriyat.*

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ АРТ-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Розметова Умида Азаматовна
Восточный университет, направление педагогика магистрант 1 ступени

Аннотация: *В данной статье освещаются знания о том, что в развитии духовного мировоззрения учащихся посредством использования средств художественного творчества можно достичь высокоэффективных результатов, о том, что обучение через арт-педагогические технологии является эффективным средством формирования духовного мировоззрения учащихся,а также о том, что в образовательном процессе обучение на основе арт-педагогических технологий оказывает непосредственное влияние на духовный мир учащихся, обогащает их внутренний мир, положительной трансформации морально-психического состояния, подходы ученых к арт-педагогическим технологиям.*

Ключевые слова: *арт-педагогика, арт-педагогические технологии, духовное мировоззрение, воспитание, мышление, нравственное, духовное, творческое мышление, духовное, образовательное, ценностное*

DIDACTIC POSSIBILITIES OF USING ART-PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Rozmetova Umida Azamatovna
master of the pedagogical direction of the Eastern University Stage 1

Abstract: *In this article, knowledge is revealed that it is possible to achieve high-performance results through the use of artistic creative means in the development of the spiritual worldview of students, education through art-pedagogical Technologies – an effective tool in the formation of the spiritual worldview of students, as well as in the article, teaching on the basis of art-pedagogical technologies in the educational process directly affects*

Key words: *Art-pedagogy, art-pedagogical technologies, spiritual worldview, education, thinking, moral, spiritual, creative thinking, spiritual, educational, value.*

Bugungi kunda xalqaro tajribalar o‘quvchilarning ma’naviy dunyoqarashini rivojlantirishda badiiy ijodiy vositalardan foydalanish orqali yuqori samarali natijalarga erishish mumkinligini ko‘rsatmoqda. Zamonaviy pedagogikada tarbiya jarayonini o‘quvchilarga faqat ma’lumot berish emas, balki ularni chuqur tafakkur qilishga, estetik idrok va axloqiy qaror qabul qilishga o‘rgatishni muhim deb biladi. Shu nuqtai nazardan qaralganda, art-pedagogik texnologiyalar orqali ta’lim-tarbiya berish – o‘quvchilarning ma’naviy dunyoqarashini shakllantirishda samarali vositadir. Ta’lim jarayonida art-pedagogik texnologiyalar asosida o‘qitish o‘quvchilarning ma’naviy olamiga bevosita ta’sir ko‘rsatib, uning ichki dunyosini boyitadi, axloqiy-ruhiy holatini ijobiy o‘zgartiradi. Art pedagogikaning o‘ziga xos xususiyati shundaki, u rivojlanuvchi va tarbiyaviy salohiyatga ega bo‘lgan badiiy va badiiy ijodiy faoliyat vositalari bilan ishlaydi. U badiiy ta’lim va tarbiyaning o‘rnini bosmaydi, balki ularni to‘ldiradi va rivojlanish, o‘qitish va tarbiya jarayoniga yangi o‘ziga xos yo‘nalish beradi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan "Yangi O‘zbekiston – ma’rifatli jamiyat" tamoyili asosida yoshlarda ma’naviy qadriyatlarga sadoqat, milliy g‘urur, badiiy-estetik tafakkurni rivojlantirish muhim vazifa sifatida e’tirof etilgan [1]. Xususan, "Ma’naviyatni yuksaltirish va ma’rifiy ishlarni sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqish bo‘yicha davlat komissiyasi" faoliyati ham bu boradagi ishlarni jadallashtirmoqda. San’at orqali ta’lim berish bolalarda nafaqat ijodiy fikrlash, balki ijtimoiy, axloqiy xatti-harakatlarni anglashga, atrof-muhitni his qilishga, estetik idrokni rivojlantirishga yordam beradi

Art-pedagogik texnologiyalar-bu o‘qituvchining turli xil san’at turlaridan foydalangan holda ta’lim muammolarini hal qilishga qaratilgan ketma-ket harakatlar tizimidir. Art-pedagogik texnologiyaning asosiy maqsadi bolaning ichki dunyosini uyg‘unlashtirish, uning shaxsiyatini rivojlantirish asosida ta’lim muammolarini hal qilish uchun sharoit yaratishdir.

Rivojlangan mamlakatlar, xususan Yaponiya ta’lim tizimi ma’naviy tarbiyaga katta e’tibor qaratib maktab o‘quvchilarida o‘zaro insoniylik, bir-biriga hurmat hissini tarkib toptirish orqali ma’naviy dunyoqarashni rivojlantirishga urg‘u qaratmoqda. Bu esa o‘z navbatida o‘quvchi-yoshlarning jamiyatda munosib o‘rin egallashini ta’minlashga xizmat qiladi. Shuningdek, Angliya, AQSh, Rossiya, Yaponiya, Koreya, Singapur kabi rivojlangan davlatlarida art pedagogikaga tayangan holda o‘quvchilarni amaliy ishlarga yo‘naltirish, ularni badiiy san’at vositalarining o‘zaro uyg‘unligi asosida tarbiyalash orqali ijodiy-intellektual salohiyatini rivojlantirish yo‘nalishidagi tadqiqotlarga a’sosiy etibor qaratmoqda.

Bugungi kunda art-pedagogik texnologiyalar pedagogik faoliyatda tobora keng qo‘llanilmoqda. Ular o‘quvchilarning salomatlikni saqlash va o‘quv jarayonida kreativligini rivojlantirish vositasi sifatida ham samarali hisoblanadi.

Tadqiqotchi olimlardan A.K. Mınbayeva va A. Smaylova ta’rifiga ko‘ra, art-pedagogik texnologiya – bu shaxsning o‘zini ifodalash va rivojlanishiga xizmat qiluvchi badiiy ijodiy faoliyatning metodlari, usullari va texnikalari tizimidir[2].

Rus tadqiqotchisi I.E. Shkil art-texnologiyalarni “shaxsni rivojlantirish uchun san’atning noverbal (og‘zaki bo‘lmagan) tilidan foydalanadigan metodlar bo‘lib, ular insonning ruhiy hayotining chuqur qatlamlari – fikrlar, his-tuyg‘ular, tasavvurlar va hayotiy tajribalardan iborat ichki haqiqat bilan aloqada bo‘lish imkonini beradi” deb ta’riflaydi. Uning nazariyasiga ko‘ra, art-texnologiyalar asosida san’atiy obrazlar yaratish jarayoni insonning o‘zini anglashiga, o‘zini ifodalashiga yordam beradi va shu orqali hayotini baxtliroq qilishga xizmat qiladi.

Yana bir muallif – S.V. Starikova quyidagicha ta’rif beradi:

“Art-texnologiyalar – bu pedagogik maqsadga erishish uchun san’at vositalari va badiiy-ijodiy faoliyat metodlarining yig‘indisidir”[3] – deb ta’riflaydi.

Ko‘plab tadqiqotchi olimlar tomonidan art-pedagogik texnologiyalarni reabilitatsion va relaksatsion pedagogikada ham qo‘llash tavsiya etiladi. Bu, o‘quvchilar va kattalarning kuchini tiklashga xizmat qiladi. “Estetik boyitilganlik” reabilitatsion va relaksatsion muhitning asosiy xususiyatlaridan biri bo‘lib, bu san’atga bo‘lgan estetik hissiyot, badiiy ijodkorlikni rivojlantirishga yo‘naltirilgan o‘quv muhitini yaratishni nazarda tutadi. Bu esa art-pedagogik usullarni maktab va oliy ta’lim muassasalari ta’lim jarayoniga integratsiyalashni anglatadi.

Art-pedagogik texnologiyalar bugungi kunda o‘quvchilarning ma’naviy-axloqiy tarbiyasini rivojlantirishda juda muhim ahamiyatga ega. Ular san’at vositalari orqali o‘qitish va tarbiyalashga asoslangan metodlar majmuasidir. Bunday metodlar sirasiga quyidagilarni kiritish mumkin:

Tasviriy san’at asosidagi texnologiyalar

- Rasm chizish, kollaj tayyorlash
- Rang terapiyasi (color therapy)
- Vizuallashtirish texnikalari

Teatr-pedagogika

• Rolli o‘yinlar
• Improvizatsiya mashg‘ulotlari
• Dramatizatsiya (asar yoki voqeani sahnalashtirish)

Musiqa-pedagogika

- Musiqiy terapiya
- Xor va vokal mashg‘ulotlari
- Musiqa orqali emotsional tarbiya

Adabiyot va badiiy so‘z bilan ishlash

- She’r, hikoya yoki ertak o‘qish va tahlil qilish
- Yozma ijod: esse, hikoya yozish

- Dramaturgiya (asar yozish va sahnalashtirish)

Kino-pedagogika

- Tarbiyaviy film yoki video tomosha qilish va tahlil qilish
- Film yaratish (soddalashtirilgan tarzda)

Amaliy san'at (qo'l mehnati)

- Haykaltaroshlik, loydan ishlash, kashtachilik
- Milliy hunarmandchilik elementlarini qo'llash

Art-pedagogika (san'at pedagogikasi) - bu nazariya va amaliyotning rivojlanishini ta'minlovchi ilmiy bilimlarning ikki sohasi (san'at va pedagogika) sintezidir.

Art-pedagogika - pedagogika fanining mustaqil sohasi bo'lib, u san'at vositasida inson tarbiyasi va rivojlanishi qonuniyatlarini o'rganadi. San'at pedagogikasi umumiy pedagogika bilan umumiy yakuniy maqsadlarga ega.

Art pedagogikaning asosiy tushunchalari "badiiy-pedagogik faoliyat", "badiiy pedagogik o'zaro ta'sir", "badiiy-pedagogik jarayon", "badiiy-pedagogik ta'minot", "badiiy-pedagogik vositalar"ni o'z ichiga oladi. Keltirilgan tushunchalar pedagogik muammolarni hal qilishda san'at vositalaridan foydalanadigan mutaxassisning amaliy faoliyatini tavsiflash imkonini beradi. San'at pedagogikasi uchun "badiiy pedagogik faoliyat" tushunchasi umumlashtiruvchi bo'lib, san'at vositalaridan foydalangan holda kasbiy niyat va maqsadlarni amalga oshirish uchun pedagogik harakatlarning butun majmuasini aks ettiradi[4].

San'at pedagogikasi ta'lim doirasida nafaqat badiiy ta'limni, balki san'at yordamida tuzatish va rivojlanish jarayonining barcha tarkibiy qismlarini ham ko'rib chiqishga imkon beradi. Tuzatish ishlarida san'atning muhim rolini xorijiy pedagogika vakillari E.Segin, J.Demor, O.Dekroli, shuningdek, L.S.Vigotskiy, A.I.Graborov, E.A.Ekjanova, T.S.Komarova va boshqalar ta'kidlab o'tishgan.

San'at pedagogikasi – o'quvchi shaxsiga samarali tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish maqsadida turli san'at turlarini o'quv jarayoniga integratsiyalashgan holda qo'llashga asoslangan ilmiy-pedagogik yo'nalishdir. Shu sababli san'at pedagogikasi o'quv jarayonida tasviriy san'at vositalaridan foydalanishni, o'qituvchi va talabaning birgalikdagi badiiy ijodini, turli xil o'quv va darsdan tashqari tadbirlarda birgalikda ishtirokini nazarda tutadi.

Badiiy pedagogikaning (san'at pedagogika) vazifa va funksiyalari ta'limning mavjud dasturlaridan sezilarli farq qiladi, chunki maqsad bolani rasm chizishga o'rgatish emas, balki o'zini ifoda etish, o'z-o'zini bilish, muloqot ko'nikmalarini egallash qobiliyatini rivojlantirishdan iborat. Art pedagogika o'quvchilarda tasavvurni, e'tiborni, ijodiy fikrlashni rivojlantirishga, o'z his-tuyg'ularini va kayfiyatini erkin ifoda etish qobiliyatini rivojlantirishga, jamoada ishlashga yordam beradi. Art pedagogikada didaktik maqsadlardan ko'ra ta'lim va rivojlanish maqsadlari ustunlik qiladi. Ijodiy faoliyat jarayonida o'qituvchi va talabaning o'zaro hamkorligi o'quvchining hissiy va shaxsiy rivojlanishi samaradorligini sezilarli darajada oshiradi, o'zini o'zi bilish, o'zini o'zi takomillashtirish, o'zini o'zi ochish, o'zini rivojlantirish va o'zini o'zi rivojlantirish jarayonlariga yordam beradi hamda amaliy tarzda amalga oshiradi.

Boshqa tomondan, badiiy pedagogik usullardan foydalanish o'qituvchiga bolalarni yaxshiroq tushunishga, ularning shaxsiy va ijodiy imkoniyatlarini, psixologik xususiyatlarini

ochib berishga imkon beradi. O‘qituvchi uchun bu maktab o‘quvchilarini rivojlantirish va tarbiyalash jarayonining samaradorligini oshirishga imkon beradigan juda muhim ma’lumotdir.

Badiiy pedagogik usullar tasviriy san’at darslarida yoki musiqa darslarida o‘quv jarayoniga kiritilishi mumkin. Tasviriy san’at darslarida birinchi sinfdan to oxirgi sinfgacha bo‘lgan har bir darsda u yoki bu badiiy pedagogik metodlar bo‘lishi mumkin. Shunday qilib, san’at (musiqa) o‘qituvchisi dars davomida dam olish, stress, charchoqni va asabiylashishni yengillashtirishga, materialni idrok etishga, u yoki bu o‘quv va tarbiyaviy ishlarni bajarishga yordam beradigan badiiy materiallardan foydalanadi.

Bunda barcha badiiy pedagogik texnikalar kontrastga: kuchlanish va yengillik dialektikasiga asoslanadi. Masalan, nafas olishni normallashtirish uchun kirish qismini nafas olish mashqlari bilan boshlash va tugatish kerak. Kattaroq ta’sirga erishish uchun nafas olish mashqlari ijobiy tasvirlar bilan birga bo‘lishi mumkin. Masalan: “Tasavvur qiling, siz o‘rmon chetida, quyoshda charog‘on kunda cho‘milayapsiz! Siz bu o‘rmon hididan nafas olasiz va barcha yomon o‘y-xayollaringizni nafas orqali chiqarib, dam olasiz!”3 Bu metod bir lahzalik relaks (dam olish) natijasida bolalarning yoshiga, qiziqishlariga va hokazolarga mos ko‘plab ijobiy tasavvurlarni topishga yordam beradi.

Badiiy-pedagogik mashqlarni bajarish jarayonida eng muhim moment - o‘qituvchi doimiy ravishda bolalarning harakatlarini qandaydir ijobiy tasvirlar bilan kuzatib boradi, ular bolalarda dars mavzusini idrok etish, yakunlash uchun ma’lum bir kayfiyatni shakllantirishga qaratilgan (ijodiy vazifa va boshqalar). Ushbu ijobiy tasvirlar mashqlar paytida improvizatsiya sifatida paydo bo‘lishi mumkin yoki o‘qituvchi tomonidan oldindan tayyorlanishi mumkin, lekin ular bolalarga erkin xayol qilish va ularni mazmun bilan to‘ldirish imkoniyati beriladigan ramka xarakterida bo‘lishi kerak. Ehtimol, natijada, ijodiy vazifa tugaguniga qadar, bolalar o‘zlarining individual badiiy qiyofasini shakllantiradilar, ular ijodiy ishlarga o‘tadilar.

O‘quv mashg‘ulotlarida badiiy pedagogik usullardan foydalanishda ham cheklovlar yo‘q. Ularni dars konspektiga yozish unchalik qiyin emas, chunki hissiy idrok asosida qurilgan darsning o‘zi o‘z mohiyatiga ko‘ra badiiy-pedagogik jarayondir. Shuning uchun diqqatni didaktik maqsadlardan rivojlantiruvchi va tarbiyaviy maqsadlarga o‘zgartirish kerak va darsni badiiy pedagogik texnikaga to‘liq bog‘lash mumkin.

Art pedagogika har tomonlama o‘rganish va izlanishni talab qiluvchi yangi, qiziqarli, istiqbolli yo‘nalishdir. Ta’lim jarayonida art-pedagogik texnologiyalardan foydalanish o‘quvchilarni o‘quv topshiriqlarini mustaqil bajara olishga, amaliy ishlashni o‘rganishga, ijodkorlikka, shuningdek, keng fikrlashga yordam o‘rgatishga xizmat qiladi. Bu kabi art-pedagogik texnologiyalar ta’lim muassasalarining har qanday o‘quv jarayonlariga qo‘llash uchun juda mos keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.01.2022 yildagi PF-60-son, “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi qarori

2. G.Y.Smaylova Using active methods in fine arts lessons Innovative Development in Educational Activities, 2024, 3(1), 80–83

3. S.V. Starikova "Razvitie professionalnoi kompetentnosti budushchego sotsialnogo pedagoga sredstvami art-tekhnologiy" 2008

4. Shomurodov J.O. O‘quvchilarning badiiy-estetik mazmundagi o‘quv materiallarini kognitiv qabul qilish layoqatini rivojlantirish mexanizmlari ped. fan. falsafa dok. (PhD) diss. - T:. 2023. - 156 b

- T.Isaqulov, J.Shomurodov Pedagogical Opportunities of Forming Professional and Cultural Skills in Students AMERICAN Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education Volume 3, Issue 2, 2025 ISSN (E): 2993-2769 326-329 p. https://grnjournal.us/index.php/STEM/article/view/6943